

Acta Beregsasiensis

2011/1

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2011
X. évfolyam, 1. kötet
Том X, № 1
Volume X, № 1

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2011-es év első felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a történelem, a nyelvtudomány, az esztétika, a pedagógia, a biológia, a gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

TÖRDELÉS: Berghauer Sándor

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-11-6

© A szerzők, 2011

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátjai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Tartalom

Gazdaság

SZABOLCS PÁSZTOR: What Could the Future Bring for Africa's New Oil Exporting Countries?	9
SZPÁSSZKY GÁBOR: Beruházási folyamatok Ukrajna agrárpolitikája tükrében	19
ДНІСТРЯНСЬКИЙ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ: Місце міжнародних регіональних об'єднань та транснаціональних корпорацій в сучасній територіально-політичній організації світу	31
SÁNDOR BERGHAUER – LÁSZLÓ GYURICZA: The Peculiarities of the Development of Tourism in Ukraine	37
BENYE JÁNOS: Tatabánya területfejlesztési koncepciója és a politika kapcsolata	45

Történelem

SIPOS MÓNIKA: Kárpátalja etnikai arculatának változása 1945–2001 között	65
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a Beregszászi járás elhurcoltjainak emlékezetében	73
PALLAGI LÁSZLÓ: A „malenykij robot” a somi lakosok emlékezetében	87
BOROS LÁSZLÓ: Cserkészek és leventék Kárpátalján 1938–1941	93
BUJDOSÓ ISTVÁN: Az Ungvári Drugeth Gimnázium története (az alapítástól az 1880-as évek végéig)	101
DOBOS SÁNDOR: Levéltári források. Beregszász természetes és első mesterséges utcaneveiről	113

Egyház (történet)

SZENDREY ANITA: A beregszászi római katolikus egyház helyzete a szovjet rendszer kiépítésének kezdetén (1944–1949)	127
TÓTH ZSUZSA: A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulása, egyházmegyéinek küzdelmei a Csehszlovák Köztársaság kötelékében (1920–1928)	135
МАHУРСЬКІ АНЕТТ: Adalékok a beregszászi református temető történetéhez és jellemzéséhez	143

Nyelv, nyelvtanítás, pedagógia

- БЕРЕГСАСИ АНИКО–ЧЕРНИЧКО СТЕПАН: Образовательная и языковая политика Украины как фактор языковых конфликтов 149
- MÁRTA FÁBIÁN–ILONA LECHNER–ERZSÉBET BÁRÁNY–ILONA HUSZTI: Teaching English to young learners through stories: Implementing story-based language teaching methodology in pre-service teacher training 157
- KOMONYI ÉVA–LÉTAI BÉLA: Miért nem szeretik a diákok a kémiát? 165

Természet

- SZANYI SZABOLCS: Vándorló és terjedő nagylepkefajok (Lepidoptera, Macroheterocera) Kárpátalján 179
- ILLÁR LÉNÁRD–FÁBIÁN ZOLTÁN: Nappali nagylepkék élőhelyek közötti elterjedése Tiszakeresztúrban 185
- JEVCSÁK MELINDA–KOVÁCS GIZELLA–JÁMBORNÉ BENCZÚR ERZSÉBET: Az Ungvári Botanikus Kert fásnövény anyagának felmérése és értékelése 197
- КЛИМОВИЧ П. В.: Фізико-хімічні властивості як показник ландшафтно-меліоративної характеристики ландшафтів 209

Recenzió

- HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: Recenzió. Ukrajna nyelvi és etnikai sokszínűsége egy kötet tükrében MELNIK SZVITLANA – CSERNICKÓ ISTVÁN: Етнічне та мовне розмаїття України: аналітичний огляд ситуації 215
- LECHNER ILONA: Recenzió. HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: „Az öreg fát már nagyon nehéz kivágni” A nemzeti és lokális identitás faktorai az ezredfordulón a kárpátaljai magyar közösségben 219

Cserkészek és leventék Kárpátalján 1938–1941 között

Rezümé A tanulmány célja, hogy bemutassa, milyen volt az ifjúsági szervezetek helyzete Magyarországon és a hozzá visszacsatolt Kárpátalján. Tevékenységük és taglétszámuk alapján a két legjelentősebb szervezet a cserkészek és a leventék voltak. Az angol cserkészmozgalom a XX. század elején jött létre és hamar népszerű lett Európában. Magyarországon legjelentősebb vezetője a két háború között Teleki Pál volt. A leventemozgalom helyettesítette a katonai kiképzést Trianon után. A tanulmányban áttekintjük a két szervezet kialakulását és működésüknek főbb állomásait Kárpátalján.

Резюме Метою роботи було дослідити становище молодіжних організацій в Угорщині, а також на території Закарпаття після приєднання краю до Угорщини. Виходячи з масштабів діяльності та кількості членів, найбільш значними молодіжними організаціями були організація скаутів та «Левенте». Скаутський рух, заснований на початку XX століття в Англії, досить швидко став популярним у Європі. Одним із найбільш визначних лідерів скаутського руху в Угорщині був Пал Телекі. Молодіжна організація «Левенте» стала рухом, спрямованим на організацію обов'язкової військової підготовки серед молоді після Тріанонського договору. У роботі досліджено умови створення двох вище згаданих організацій та основні напрямки і особливості їх діяльності на Закарпатті.

Munkámban Kárpátalja két legnagyobb ifjúsági szervezetével foglalkozom a vizsgált periódusban, 1938–1941 között. Mindkét szervezet sokat tett a magyarság megmaradásáért vidékünkön. A leventék azonban végleg eltűntek 1944-ben. Az újjászervezett cserkészet immár 20 éve létezik Kárpátalján. Tekintsük át röviden, milyen fontosabb események kapcsolódnak e szervezetek tevékenységéhez vidékünkön a vizsgált időszakban.

A leventemozgalom létrejötte Magyarországon

A leventemozgalom létrejöttének legfőbb oka Magyarország veresége az első világháborúban. Tudnunk kell, hogy Magyarország a trianoni békeszerződés értelmében csak 46 000 fős hadsereggel rendelkezhetett. Nem lehetett saját légierije, sem páncélos harcjárművei.¹ A legsúlyosabban azonban az érintette Magyarországot, hogy megtiltották a sorozást. Az ország katonai ereje ezen okok miatt kevés volt egy esetleges háború sikeres megvívásához.

A hadkötelesek rejtett felkészítését egy esetleges háborúra az ifjúsági és sportszervezetek vállalták magukra. A főbb szervezetek a következők voltak: Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége, Cserkészek, katolikus ifjúsági mozgalmak (Kárpátalján a Görög Katolikus Ifjúsági Szervezet, KALOT²), leventeegyesületek.³ Ezek nagy része önkéntes és elit szervezet volt, aki egyiknek sem volt tagja, annak kötelezően be kellett lépnie leventének.

1921-ben a magyar nemzetgyűlés elfogadta a „Lex Karafiáth”-nak nevezett testnevelési törvényt. Ezen törvény rendelkezései között szerepelt a leventemozgalom létrehozása is.⁴ A leventemozgalom egy speciálisan magyar intézmény volt. A trianoni békeszerződés által megtiltott általános védkötelezettség helyettesítésére hozták létre annak érdekében, hogy a hadseregnek legyenek tartalékai egy esetleges háború során.⁵

* A Csetfalvai Általános Iskola történelemtanára.

¹ Kerepeszki, 2010: 102.o.

² KALOT = Katolikus Agrár Legények Országos Társulata.

³ Kerepeszki, 2010: 111.o.

⁴ Kerepeszki, 2010: 107.o.

⁵ Romsics, 2005: 182. o.

A LEVENTE-TÍZPARANC SOLAT

1. *A levente megtartja fogadalmát.*
2. *A levente istenfélő és vallásos kötelességeit teljesíti.*
3. *A levente szereti hazáját, a nemzet hagyományait és hőseit tiszteli, s önmagában a harcos erényeket neveli.*
4. *A levente hű az államfőhöz, a törvényeket és a hatóságok rendelkezéseit tiszteletben tartja.*
5. *A levente szereti a szüleit és ragaszkodik a családjához.*
6. *A levente előjáróinak és feljebbvalóinak bizalommal és szívesen engedelmeskedik.*
7. *A levente lovagias, megbecsüli, segíti leventebajtársait és magyar testvéreit.*
8. *A levente nemesíti lelkét, ápolja és edzi a testét, harcra készül.*
9. *A levente jellemes, józan életű és vidám, mindig igazat mond, a fellépése öntudatos, katonás és fegyelmezett.*
10. *A levente óvja és gyarapítja a nemzeti vagyont; a hazájáért magyar becsülettel él, tanul, dolgozik és küzd.*

A leventeszervezet nevét az Árpád-házi Levente hercegről kapta. Ő arról volt nevezetes, hogy a XI. században jelentős szerepe volt a magyar hadsereg megszervezésében.⁶

A leventéket három korcsoportba sorolták. Az első csoportba a 12–15 évesek tartoztak. Náluk a hangsúlyt a sportra és az erkölcsi nevelésre helyezték. A második csoportba tartozó 16–18 éves fiúknak a kiképzése már részben katonai gyakorlatokat is magába foglalt. A harmadik korcsoport 19–21 éves fiataljai túlnyomórészt csak katonai kiképzést kaptak.⁷

A törvény értelmében minden 12 és 21 év közötti fiúnak kötelező volt részt venni a leventefoglalkozásokon. Eleinte heti két, később négy óra volt kötelező számukra. Az igazolatlanul hiányzók szüleit súlyos pénzbírsággal büntették.⁸

A leventeszervezet fő célja kettős volt. Egyrészt a fiatalság fizikai nevelését és katonai szolgálatra való felkészítését szolgálta. Másodsorban a vallási és nemzetkerköcsi beállítottságot próbálta beléjük nevelni.

A szervezet vezetése is kettős volt. Hivatalosan a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium ellenőrizte az Országos Testnevelési Tanácson keresztül. A hivatalos katonai kiképzést pótló tevékenysége révén kapcsolódott a Honvédelmi Minisztériumhoz is.⁹

1938–1941 között az irányítás teljesen a Honvédelmi Minisztérium kezébe került.¹⁰

Leventék Kárpátalján

Miután az első bécsi döntés értelmében Kárpátalja magyar többségű területei visszakerültek Magyarországhoz, itt is létrejöttek az új ifjúsági szervezetek. A csehszlovák időszak alatt működő ifjúsági szervezetek beolvadtak a hasonló magyar szervezetekbe, vagy beszüntették tevékenységüket.¹¹

⁶ Kerepeszki, 2010: 108.o.

⁷ A leventemozgalom. In. Dokumentumok a XX. század történetéhez. Összeállította: Gál Vilmos, Tar Attila Szilárd. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001.

⁸ Kerepeszki, 2010: 107.o.

⁹ Kerepeszki, 2010: 107.o.

¹⁰ Kerepeszki, 2010: 110–111.o.

¹¹ Brenzovics, 2004: 114.o.

1938. november 27-én levente mintaszázadok érkeztek látogatóba vidékünkre.¹² A Beregszászi járás területére szatmári, a Munkácsi járásba baranyai és az Ungvári járásban szabolcsi levente mintaszázadok érkeztek. A katonásabb külső és hatás érdekében minden századnak teljesen egyforma egyenruhában kellett bevonulniuk.

Az első látogatásnak több célja is volt. Először is a visszacsatolt területek ifjúságának az üdvözlése az anyaországi ifjúság által. Másodszor a fiatalság megnyerése ezeken a területeken a később létrehozandó leventeintézmények számára. Harmadszor a cseh propaganda által hangoztatott tévhitek eloszlatása, melyek szerint a leventéket csak gyűjtogatásra és öldöklésre tanították. Negyedrészt lelkesítő műsorszámok, bemutatók és táborüzek megtartása. Ötödször a visszacsatolt területek ifjúságának felavatása magyar leventékké ünnepélyes kézfogással és leventesapka ajándékozásával.¹³

A volt trianoni Magyarország igyekezett minden téren kapcsolatot kiépíteni a visszatért területekkel. 1939 nyarán már több leventecsapat is táborozott a kárpátaljai testvérközségekben. Több száz helybeli fiatal nyaralt magyar városokban is. Békéscsabán az ott nyaralóknak 15 levente-egyenruhát és -emléktárgyat is ajándékoztak.¹⁴

1939. szeptember 1-jén, Munkácson megkezdődött a leventekötelesek oktatása. Órdarmán Kontratovics Iréneusz¹⁵ vezetésével pedig megalakult a Levente Egyesület.¹⁶ Ugyanezen év szeptember 24-én, Ungváron is megalakult a Levente Egyesület. Elnökül Korláth Endrét választották meg.¹⁷

Az Ungi közigazgatási kirendeltség vezetője Dr. Gyurits Gyula 1939. december 18-án kiadott rendeletében kötelezővé tette a leventeoktatói megbízás elvállalását a Kárpátalján dolgozó tanítóknak és tanároknak. Indoklása szerint azért, hogy a nemzet érdekében képességeiket feljánlják az iskolai képzést befejező ifjúság további nevelésére.¹⁸ A fő ok valójában az oktatók terén mutatkozó munkaerőhiány volt.

A szolvyai járási leventeparancsnokság már 1941. szeptember 15-én kiadott utasításában felkérte a terület közigazgatási és oktatási dolgozóit, hogy szeptember 28-ig küldjék el számára azoknak az úrhölgyeknek, tanítónőknek, zöldkeresztes nővéreknek a listáját, akik alkalmasnak tűnnek arra, hogy a leányifjúság honvédelmi nevelését vezessék.¹⁹

1941-ben központi utasítás alapján kezdték megszervezni a leventeegyesületeket Kárpátalja minden településén, ahol még nem működött a mozgalom.²⁰ Ez év november 20-án Huszt koronaváros főbírája, dr. Bosovits Sándor és Keglevich százados, huszti leventeparancsnok Huszt város nevében a folyó hó 30-án tartandó leventecsarnok felavatási ünnepségére meghívták Bély Alajos vezérezredest, a magyar ifjúság honvédelmi nevelésének és testnevelésének országos vezetőjét is.²¹ A csarnokot a decemberben megalakult Levente Egyesület birtokba is vette. Az elnöki tisztet Tóth Ernő látta el.²²

A tervezett leventeotthonok felépítéséig a foglakozásokat heti egy-két alkalommal a helyi iskolák tantermeiben tartották meg. Egyes iskolák vezetőit figyelmeztetni kényszerültek, hogy ingyen adják át a tantermeket a leventeoktatóknak. A leventeoktatókat a

¹² KTÁL. F. 254, op. I. od. zb. 24, lap 1.

¹³ KTÁL. F. 254, op. I. od. zb. 24, lap 4–5.

¹⁴ Botlik, 2005: 80. o.

¹⁵ Kontratovics Iréneusz Bercsényifalva, 1878–1957. Görög katolikus, később pravoszláv lelkész. Az ungvári papi szeminárium elvégzése után több faluban is lelkesítő szolgálatot teljesített. 1941-ben a Kárpátaljai Tudományos Társaság alelnöke lett. 1950-es években rövid időre a munkácsi pravoszláv püspökség vezetője.

¹⁶ Fedinec, 2002: 342. o.

¹⁷ Fedinec, 2002: 345. o.

¹⁸ KTÁL. F. 42, op. II. od. zb. 7, lap 29.

¹⁹ KTÁL. F. 32, op. I. od. zb. 23, lap 34.

²⁰ KTÁL. F. 32, op. I. od. zb. 23, lap 5.

²¹ Dr. Blasszauer, 2002.

²² Fedinec, 2002: 385. o..

helyi magyar–orosz tannyelvű iskola tantestületi tagjának tekintették és felvették őket az illetményjegyzékükbe.²³

Összességében elmondható, hogy hamar gyökeret vertek a leventecsapatok a magyarlakta településeken. Sokat rontott azonban megítélésükön a lakosság körében népszerűtlen kötelező tagság.

Cserkészek Magyarországon

A cserkészlet vagy cserkészmozgalom (angolul: Scouting, ill. Scout Movement) egy önkéntes, vallásos, politikamentes ifjúságnevelő mozgalom, amely nyitott mindenki számára származástól, nemtől, társadalmi és vagyoni helyzetétől, valamint felekezettől függetlenül. A cserkészlet alapvető célja, hogy támogassa a fiatalokat testi, lelki, társadalmi és szellemi képességeik teljes kifejlesztésében mind egyénként, mind felelős állampolgárként és helyi, nemzeti és nemzetközi közösségeik tagjaiként.

A cserkészlet létrejötté az 1907-es évhez kötődik, amikor Robert Baden-Powell, a brit hadsereg tábornoka megrendezte az első cserkészszakot az angliai Brownsea Islanden. A cserkészlet alapelveit 1908-ban megjelent *Scouting for Boys* (Cserkészlet fiúknak) című könyvében fektette le, amely saját korábbi, katonai kiképzési szakkönyvei mellett, más hasonló kezdeményezésekből is merített.²⁴ Baden-Powell gyakran hivatkozik az angol–búr háború tapasztalataira, amikor arra inti a cserkészeket: fejlesszék ki magukban a megfigyelés készségét, tanulják meg a titkosírást, az üzenetek továbbítását, tanuljanak meg észrevétlenül kúszni és lopózkodni.²⁵ Ravasz László református püspök szerint a cserkészlet lovagias és jellemes férfiakat akar nevelni az ifjúságból, nem zseniket és tudósokat.²⁶

A XX. század első felében a mozgalom világszerte elterjedt, és mind a fiúk, mind a lányok számára három korosztályban (farkaskölyök, cserkész, rover) kínált programot.

A mozgalom a cserkészmodszert alkalmazta: egy nemformális nevelési módszert, amely nagyban épít a szabadban végzett tevékenységre, többek között a táborozásra, erdei és vízi életre, túrákra és sportra. A cserkészlet széles körben ismert jellegzetessége a társadalmi egyenlőtlenségeket elfedni hivatott egyenruha nyakkendővel és cserkészkalappal vagy más fejfedővel. Megkülönböztető jelvénye a cserkészliliom, valamint más, az egyenruhán viselhető jelvények.

A cserkészlet térhódítását Magyarországon 1910-ben kezdte és hamar népszerű lett. A Magyar Cserkészszövetséget 1912-ben hozták létre,²⁷ de 1919-ben újjáalakult.²⁸ Az 1920-ban alakult Nemzetközi Iroda alapító tagja volt.²⁹ 1922-ben Teleki Pált³⁰ nevezte ki a kormányzó főcserkészsé, és egyben a szövetség vezetőjének is.³¹ A főcserkész feladata volt képviselni külföldön és belföldön a cserkészletet, továbbá irányítani a szövetség tevékenységét. Betegsége miatt Teleki 1923. március 22-én a kormányzótól felmentését kérte. Ezek után „tisztületbeli főcserkésznek” nevezték ki.³² Az első cserkész világdzsemporin (világtalálkozó) a magyarok még nem vettek részt, de a következőkön olyan sikeresen szerepeltek, hogy 1933-ban Gödöllőn rendezhették meg a 4. Cserkész Világdzsemporit

²³ KTÁL. F. 42, op. II. od. zb. 4, lap 29.

²⁴ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cserkészlet>

²⁵ Pintér, 1967: 11. o.

²⁶ Ravasz László Református Püspök a cserkészmozgalomról. In: Dokumentumok a XX. század történetéhez. Összeállította: GÁL VILMOS, TAR ATTILA SZILÁRD. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001. 111. o.

²⁷ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cserkészlet>

²⁸ Tilkovszky, 1969: 73. o.

²⁹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cserkészlet>

³⁰ Teleki Pál János Ede (Budapest, 1879. november 1. – Budapest, Várnegyed, 1941. április 3.). Magyar miniszterelnök, földrajztudós, egyetemi tanár, erdélyi földbirtokos, politikus, tiszteletbeli főcserkész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

³¹ Tilkovszky, 1969: 73. o.

³² Ablonczy, 2004: 32. o.

25 000 fiatal részvételével.³³ A kormány Telekit nevezte ki az találkozó kormánybiztosává. A sikeres rendezésért megkapta a nemzetközi mozgalom legrangosabb kitüntetését, az Ezüst Farkast.³⁴ A cserkészek jelentős szerepet kaptak a trianoni béke korlátozásainak kijátszásában. A hadsereg felszerelésének egy részét cserkészeti felhasználás címén megtartották. Teleki megteremtette az alapjait a repülésnek és a légvédelemnek, és ebben a cserkészekre támaszkodott.³⁵ A repülő cserkészeti bemutatkozása szintén az 1933-as Világdzsemborin volt.³⁶ Teleki 1938-ban kultuszminisztersége idején különösen melegen szólt a cserkészszövetségről. A kötelezettségen alapuló levanteintézménnyel szemben hangsúlyozta a cserkészek önkéntes és elit jellegét.³⁷

A cserkészeti 1944-ben a nyilasok oszlatták fel, majd 1948-ban a kommunisták újra felszámolták, hogy az Úttörőszövetségbe olvaszthassák be a tagokat. A rendszerváltás után, 1989-ben indulhatott meg újra a cserkészmunka Magyarországon és vidékünkön is.³⁸

Cserkészek Kárpátalján

Magyarországon a cserkészek 1910-es megjelenése után lassan elterjedtek az egész országban. A jelenlegi adatok alapján a mai Kárpátalja területén az első cserkészcsapat Beregszászban jött létre az 1913/14-es tanévben. A cserkészmozgalom kifejlődését és elterjedését nagyban hátráltatta a háború, majd annak elvesztése.³⁹ A cserkészek újból csak 1920-ban jelentek meg vidékünkön, ugyanis ez év július 25-én megalakult a Podkarpatszka Ruszi Cserkészszövetség. Parancsnoka Passek Božetech lett.⁴⁰ Az ország három cserkészkerületre oszlott: cseh-morva, szlovenszkói és kárpátaljai. A kárpátaljai cserkészkerület keleti és nyugati tagozattal rendelkezik, cseh/szlovák, ruszin/ukrán, zsidó és magyar alosztályok működnek. A magyar cserkészcsapatok megalakítását a hatóságok csak 1923-ban engedélyezték. Ekkor indította el Haba Ferenc⁴¹ a magyar cserkészmozgalmat Kárpátalján. A szokásos évi táborozás színhelye ekkor Rahó vidéke (Szlovenszkóban Rozsnyó) volt.⁴²

A magyar alosztályhoz tartozott a Beregszászi Gimnázium 603. Számú Bagoly⁴³ (később Esze Tamás) fiú-, Havasigyopár⁴⁴ leány- és Kadimah⁴⁵ vegyes csapata. A későbbiekben ezen csapatok lettek a kárpátaljai cserkészélet meghatározó irányítói. Az alosztály irányításában jelentős szerepet töltöttek be parancsnokaik: Kaminszky László, Kvakovszky László és dr. Zapf László.⁴⁶

A magyar cserkészcsapatok sorra alakultak a 20-as években Ungváron, Beregszászban, Munkácson, Nagyszőlősen, Huszton stb. A magyar cserkészújság a Losoncon megjelenő *A Mi Lapunk* lett.⁴⁷

1925-ben a Beregszászi Magyar Gimnázium cserkészei megmászták a 2061 méter magas Hoverlát, Kárpátalja legmagasabb csúcsát.⁴⁸ Következő év április 30-án Országos

³³ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cserkészeti>

³⁴ Ablonczy, 2004: 35. o.

³⁵ Tilkovszky, 1969: 74. o.

³⁶ <http://www.mcssh.hu/utmutato/magyar-cserkesztortenelem.html>

³⁷ Tilkovszky, 1969: 98. o.

³⁸ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cserkészeti>

³⁹ A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 167. o.

⁴⁰ Fedinec, 2002: 62. o.

⁴¹ Haba Ferenc (XX. század első fele). Tanár és festő. Megszakításokkal 1906-tól 1936-ig a beregszászi gimnáziumban tanított. Ő vezette a cserkészcsapatot is. A beregszászi görög katolikus templomba oltárképeket, a római katolikus oltáregylet számára pedig zászlóképet festett.

⁴² Fedinec, 2002: 126. o.

⁴³ 1923/24-es tanévben alakult 60 taggal.

⁴⁴ 1930 áprilisában alakult meg 30-taggal. Vezetői Kaminszky László és Govrikné Lábódy Jolán voltak.

⁴⁵ 1930/31-es tanévben alakult. A 70 taggal létrejött csapat a gimnázium zsidó tanulóból ált Halász Bernát vezetésével.

⁴⁶ A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 167–168. o.

⁴⁷ Fedinec, 2002: 126. o.

⁴⁸ A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 168. o.

Cserkészkongresszust tartottak Ungváron.⁴⁹ Szintén ebben az évben július 12. és 19. között került sor a Beregszászi Magyar Gimnázium cserkészeinek első nyári táborára is. A cserkészek a Tisza forrásvidékén táboroztak több helyszínen is Zavilla Viktor parancsnok vezetésével.⁵⁰

A Munkácsi Kereskedelmi Akadémia magyar diákjainak Táltos és Árvalányhaj nevű fiú és leány cserkészcsoportjai 1928. február 12-én felszentelték hímezett zászlóikat.⁵¹

A nyári táborok 1930-tól több éven át a Cserkészparkban kerültek megrendezésre. Ez a terület a mai Borzsova határában, a Borzsa folyó bal partján helyezkedett el, a duzzasztónál.⁵²

A magyar mellett más szövetségek is tevékenykedtek Kárpátalján. Például a Plaszt cserkészsövetség országos hálózattal bírt, és 1934-ben már több mint 3000 taggal rendelkezett 88 csapatban. Az ifjúságot a szervezeten belül az ukrán nemzeti hagyományok alapján oktatták.⁵³

Az Ungvári Keresztény Cserkészcsoport számára örömteli volt 1936. november 15., mert sikerült felavatniuk cserkészotthonukat.⁵⁴

Ungváron 1938 márciusában megalakult a cserkész főtanács. Az elnök Hrabár Konstantin kormányzó lett. A főtanács létrehozását azzal indokolták, hogy „A főtanács révén az Országos Hivatal anyagilag kívánja segíteni a cserkészmozgalmat.”⁵⁵ Ebben az évben volt az utolsó nagy tábor a cseh érásban, ez Iglófürdő mellett került megrendezésre.⁵⁶ Ősszel a beregszászi római katolikus elemi népiskola igazgatója, Simonyi Endre megalakította a fiúönvendékek körében a Cserkész farkaskölyök csapatot.⁵⁷ Azok a magyar cserkészek, akik a cseh uralom alatt is tagok voltak, megkapták a Magyar Cserkész Szövetség Pro Libertate emlékérmét.⁵⁸

1940. február 16.-ai miniszterelnökségi tájékoztatóból kiderül, hogy a Fenczik István vezette Duchnovics cserkészcsoportot⁵⁹, amely korábban a csehszlovák cserkészsövetségben belül működött, a magyar cserkészsövetség nem veszi át változatlanul. Megbízta Fodor István gimnáziumi tanárt a XII. kárpátaljai (ruszin) cserkészkerület vezetésével.⁶⁰ „A csehszlovák időszak alatt működött ifjúsági szervezeteket betiltották. Jelentős sikereket ért el Kárpátalján a Magyar Cserkészsövetség, melynek ruszin csapatait Teleki külön kerületbe szervezte, amelyben a ruszin nyelvet és különleges jelvényeket használtak. A rutén cserkészek zászlaját maga a miniszterelnök avatta fel, a zászlóanyaságot felesége vállalta.”⁶¹ A fent említettek alapján egyértelmű, hogy a Duchnovics, cserkészcsoport beolvadt a Magyar Cserkészsövetségbe. Az év végén december 1-jei dátummal hivatalosan is megalakult Ungváron a Magyar Cserkészsövetség 12. kárpátaljai cserkészkerülete. Ügyvezető elnöke Gémesi József lett.⁶²

1941-ben a háború elérte Magyarországot is. Beregszász légtámaszpontjában a szolgálatot teljes mértékben a cserkészek látták el. Közreműködtek a hazánkba menekült lengyel katonák ellátásában és elszállásolásában is. A későbbiekben még számos segélyprogram lebonyolításában vettek részt cserkészeink.⁶³

⁴⁹ Fedinec, 2002: 154. o.

⁵⁰ A beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 168–169. o.

⁵¹ Fedinec, 2002: 171. o.

⁵² A beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 169. o.

⁵³ Tokar, 2010: 79. o.

⁵⁴ Fedinec, 2002: 256. o.

⁵⁵ Fedinec, 2002: 276. o.

⁵⁶ A beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 170. o.

⁵⁷ Szendrey, 2010: 207. o.

⁵⁸ A beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 174. o.

⁵⁹ KTÁL. F. 50, op. I. od. zb. 1–54.

⁶⁰ Fedinec, 2004: 255. o.

⁶¹ Brenzovics, 2004: 114. o.

⁶² Fedinec, 2004: 264.

⁶³ A beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. 1990. 175. o.

A magyar cserkészek Kárpátalján előnyösebb feltételekkel láthattak munkához 1938-ban, mint a levették. Az 1920-as évektől már létezett a magyar cserkészlet vidékünkön. Sajnálatos, hogy a háború végén felszámolták a cserkészlet területünkön, jellege nem illett bele a szovjet ifjúság nevelési modelljébe. A cserkészek 1991 őszén jelentek meg újra vidékünkön és végzik fontos nevelési munkájukat a fiatalság körében.

Összegzés

Összességében elmondható, hogy a két legjelentősebb magyar ifjúsági szervezet hamar magába olvasztotta Kárpátalja ifjúságát. A cserkészek legnagyobb problémáját a visszacsatolás után a megfelelően képzett parancsnokok hiánya okozta. A leventemozgalmat Kárpátalján lassan terjedt, különösen a ruszin lakosság körében volt népszerűtlen. A második világháború kitörése után mindkét szervezeten belül a katonai kiképzésre helyezték a hangsúlyt. Tevékenységükkel hozzájárultak egy műveltebb generáció kineveléséhez. A második világháború után szerepüket átvették a szovjet ifjúsági szervezetek. Napjaink elkényelmesedett világában még nagyobb a cserkészek szerepe. A fiatal és kevésbé fiatal fiúkat és lányokat közelebb kell vinni vidékünk természeti és kulturális értékeihez. Szükséges lenne, hogy a valóságban is megtapasztalják lakhelyünk csodálatos kincseit.

IRODALOM

- A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. Szerk: Magyarságkutató Intézet. Budapest, 1990
- A leventemozgalmat. In: Dokumentumok a XX. század történetéhez. Összeállította: Gál Vilmos, Tar Attila Szilárd. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001.
- Ablonczy Balázs (2004). A cserkészmozgalmat élén. Rubicon 2004-02. 32–38. o.
- Botlik József (2000). Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX-XX. századi történetéhez. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest.
- Botlik József (2005). Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján II. A Magyarországhoz történt visszatérés után 1939-1945. Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, Nyíregyháza.
- Brenzovics László (2004). A magyar kormányzat Kárpátalja-politikája, 1939–1941. In: Kárpátalja 1938–1941. Magyar és Ukrán történelmi közelítés. Szerk. Fedinec Csilla. Teleki László Alapítvány, Budapest. 87–118. old.
- Czébely Lajos (2002). Visk története. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár.
- Dr. Blasszauer Róbert (2002). Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Béldy Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból 1941–1943. PETIT REAL Könyvkiadó, Budapest. www.mek.oszk.hu. (2011. II. 12.)
- Fedinec Csilla (2002). A kárpátaljai magyarság történelmi kronológiája, 1918–1944. Fórum Intézet, Liliom Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely.
- Fedinec Csilla (2004). Kárpátalja kronológia. 1938. szeptember–1941. december. In.: Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történelmi közelítés. Szerk. Fedinec Csilla. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- Keresztyén Róbert (2010). A Levente Mozgalmat. Rubicon 2010-04/05.
- Keresztyén Balázs (2001). Kárpátaljai művelődési kislexikon. Hatodik Síp Alapítvány, Mandátum Kiadó, Budapest Beregszász.
- Pintér István (1967). Kémtörténetek a XX. századból. Kémből főcserkész. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Popovics Béla (2005). Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács.
- Ravasz László református püspök a cserkészmozgalmatról. In: Dokumentumok a XX. század történetéhez.

- Összeállította: Gál Vilmos, Tar Attila Szilárd. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001.
- Romsics Ignác (2005). Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest.
- Sallai Gergely (2008). „A határ megindul, az ország nagyobb lesz...” A csehszlovákiai magyar kisebbség és Magyarország kapcsolatainak diplomácia-, politika- és társadalomtörténeti vizsgálata az 1938. évi csehszlovákiai válságtól Kárpátalja Magyarországhoz csatolásáig (1938. május–1939. március). Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola.
- Szendrey Anita (2010). Adalékok a beregszászi római katolikus egyház történetéhez (1938-1944). – In: Kohut Attila, Penckófer János (szerk.): Acta Beregsasiensis 2010/1. Ungvár, PoliPrint Kft. 205-219. o.
- Tilkovszky Loránt (1969). Teleki Pál, legenda és valóság. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Tokar Marian (2010). Politikai pártok és civil szféra In: Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra. Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
- Tóth Levente (2003). A leventeintézmény története. Leventeoktatás Kárpátalján. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem és Társadalomtudományi tanszék, szakdolgozat. Beregszász.
- <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cserkészet> (2011. április 4.)
- <http://www.mcssh.hu/utmutato/magyar-cserkesztortenelem.html> (2011. április 4.)
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Teleki_Pál (2011. április 4.)
- www.mek.oszk.hu (2011. április 4.)

FORRÁSOK

- KTÁL – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi részlege
- KTÁL. F. 32, op. I. od. zb. 20, lap 3.
- KTÁL. F. 32, op. I. od. zb. 23, lap 5, 34, 37, 38.
- KTÁL. F. 32, op. I. od. zb. 49, lap 2, 10.
- KTÁL. F. 32, op. I. od. zb. 88, lap 87.
- KTÁL. F. 32, op. I. od. zb. 91, lap 11.
- KTÁL. F. 42, op. II. od. zb. 236, lap 10.
- KTÁL. F. 42, op. II. od. zb. 7, lap 29.
- KTÁL. F. 50, op. I. od. zb. 1-54.
- KTÁL. F. 254, op. I. od. zb. 24, lap 1, 4-5.
- KTÁL. F. 1140, op. I. od. zb. , lap 8,11.

A- Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2011 – 224 с.
ISBN 978-966-2595-11-6

«Acta Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за перше півріччя 2011 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

Наукове видання
Acta Beregsasiensis

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2011/1
Том X, № 1

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Бергхауер О.*
ОБКЛАДИНКА: *K&P*
Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 03.05.2011. Підписано до друку 26.05.2011.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. . Тираж 250. Зам. .

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.